

Přednáška pro VIII. jarní semestr magisterského studia

TRESTNÍ PRÁVO V MEZINÁRODNÍM A EVROPSKÉM PROSTŘEDÍ

Prof. JUDr. Jaroslav Fenyk, Ph.D., DSc.

14.5. 2020

Prostředí mezinárodní justiční spolupráce v trestních věcech

- Spolupráce mezi státy v oblasti trestního práva je podmíněna především ohledy na **zásadu suverenity**.
- *Suverenita je vlastnost státní moci, její nezávislost na jakékoli jiné moci, a to v oblasti vztahů mezinárodních i vnitřních.*
- Pro mezinárodní justiční spolupráci je nejvýznamnější **tzv. vnitřní suverenita**, podle které státu náleží výlučná, nejvyšší moc na státním území a vyloučení jakýchkoli aktů cizí státní moci bez jeho souhlasu (plná volnost při úpravě vnitřních záležitostí).
- **Právo trestat** jako jeden z projevů vnitřní suverenity vycházející z veřejné moci a z jejího veřejného projevu.

- **Jurisdikce** (common law pojetí suverenity) je součástí moci státu a znamená především stanovení nebo nalézání práva. Pokud tímto orgánem je soud, jde o **jurisdikci soudní**.

- Trestní soudní jurisdikce je založena na následujících zásadách:
 - **Zásada teritoriality** (§ 4 českého trestního zákoníku)
 - **Zásada registrace** (§ 5 českého TZ)
 - **Zásada personality** (aktivní personalita - § 6 českého TZ, pasivní personalita - § 7 odst. 2 českého TZ)
 - **Zásada univerzality** (§ 7 odst. 1 českého TZ, subsidiární univerzalita - § 8 českého TZ)
 - **Zásada ochrany** (a univerzality - § 7 českého TZ)
 - Pozor na působnost TOPO ve vztahu k právnickým osobám

- **Mezinárodní právo trestní** je tvořeno mezinárodními smlouvami, které zavazují smluvní státy k povinnosti:
 - kriminalizovat určitá jednání,
 - vytvořit jurisdikci,
 - spolupracovat v trestním řízení.

- **Trestní právo mezinárodní** tvoří vnitrostátní normy trestního práva, upravující:
 - místní působnost trestního zákona a dalších norem,
 - subsidiární jurisdikci.
 - Zákon č. 104/2013 Sb. o mezinárodní justiční spolupráci

**MEZINÁRODNÍ
PRÁVO**

**VNITROSTÁTNÍ
PRÁVO**

Vzájemný vztah

monistická a dualistická teorie, teorie smíšené

Recepce mezinárodních smluv v ČR:

- Článek 10 Ústavy (ústavní zákon č. 395/2001 Sb.) – součástí právního řádu České republiky jsou všechny mezinárodní smlouvy, které
 - byly ratifikovány – k jejichž ratifikaci dal souhlas československý nebo český parlament
 - zavazují Českou republiku – ratifikace potřebným počtem států
 - byly vyhlášeny v příslušné sbírce

- **Inkorporace výběrová** byla nahrazena **inkorporací univerzální**.

Podstata mezinárodní justiční spolupráce v trestních věcech

Charakteristické znaky mezinárodní justiční spolupráce v trestních věcech:

- součást mezinárodní justiční spolupráce,
- obor, tvořený zejména mezinárodním právem veřejným a trestním právem,
- institut upravující justiční pomoc mezi justičními orgány různých zemí a tím i mezi státy,
- důležitý nástroj vzájemného pochopení, komunikace a spolupráce mezi tuzemskými státními orgány a orgány jiného státu v oblasti trestního práva,
- spolupráce mezi státem dožádaným a státem dožadujícím.

Prameny práva mezinárodní justiční spolupráce

- **Mezinárodní právo obyčejové**
- **Mezinárodní smlouvy**
 - z hlediska počtu smluvních stran – dvoustranné nebo mnohostranné
 - z hlediska obsahu – obsahující jednu nebo více forem spolupráce
- **Vnitrostátní právo v ČR** (dříve hlava 25 trestního řádu, dnes zákon č. 104/2013 Sb.)
- **Unijní právní řád** (zejména Listina ZP EU a rozhodovací praxe SD EU, úmluva o PP EU)

Zásady mezinárodní justiční spolupráce

- **Obecné zásady:**
 - Zásada reciprocity (vzájemnosti)
 - Zásada ordre public (ochrany veřejného pořádku)
- **Zvláštní zásady** vytvořené pro účely jednotlivých forem spolupráce (zejména pro vydávací řízení)
- **Zvláštní zásady** založené členstvím ČR v EU (harmonizace, vzájemné uznávání)

Podoby mezinárodní justiční spolupráce

- Na úrovni diplomatické a konzulární
- Mezi ministerstvy a jinými ústředními státními orgány
- **Přímá spolupráce mezi justičními orgány**

Formy mezinárodní justiční spolupráce

- **Vydávací řízení** (extradice)
- Předávání osob mezinárodním tribunálům a mezinárodnímu soudu a jiná povinná součinnost
- **Dožádání**
- Průvoz pro účely řízení v cizině
- Převzetí a předávání trestního řízení
- Předávání výkonu rozhodnutí v trestních věcech
- Předávání osob na základě **evropského zatýkacího rozkazu** a další, moderní formy spolupráce mezi členskými státy Evropské unie

Vývoj do konce 80. let 20. století

- Reakce na důsledky 2. světové války v mezinárodním právu
- Vznik tzv. socialistické soustavy států a důsledky pro spolupráci
- OSN a Rada Evropy, ochrana lidských práv a mezinárodní justiční spolupráce

Vývoj od 90. let až do současnosti

- Reakce na společenské změny v mezinárodní justiční spolupráci
- Vztah starších a nových instrumentů mezinárodní justiční spolupráce

Mezinárodní justiční spolupráce v trestních věcech a Evropská unie

Formy spolupráce mezi členskými státy Evropské unie (srov. příslušnou část zákona č. 104/2013 Sb. o mezinárodní justiční spolupráci)

- Evropský zatýkací rozkaz, Evropský příkaz k výkonu příkazu k zajištění majetku nebo důkazních prostředků EU apod.
- Zvláštní druhy právní pomoci:
 - Přeshraniční pronásledování
 - Přeshraniční sledování
 - Skryté vyšetřování
 - Přeshraniční odposlech
 - Dočasné předání do ciziny za účelem provedení procesních úkonů
 - Dočasné převzetí z ciziny za stejným účelem
 - Zajištění a předání věcí
 - Zajištění jiné majetkové hodnoty a zajištění majetku
 - Předběžné zajištění věci
 - Společný vyšetřovací tým
 - Výslech prostřednictvím videotelefonu a telefonu
 - Poskytování informací z Rejstříku trestů
 - Využívání údajů z Schengenského informačního systému

Lisabonská smlouva

- ♦ justiční spolupráce v trestní věcech – kap. 4 LS
- ♦ **články 82 a 83 LS**
- ♦ trestní právo hmotné čl. 83 – způsob přijímání právních předpisů EU – pozitivní hlas všech člen. států
- ♦ Evropský parlament a Rada zřídí **minimální pravidla pro definice trestných činů a sankcí**, zejm. v oblastech závažných trestných činů s přeshraničním rozměrem
 - ♦ terorismus
 - ♦ organizovaný zločin
 - ♦ praní špinavých peněz
- ♦ **Listina základních práv EU**

Listina základních práv EU

- ◆ integrována do **primárního** unijního práva čl. 6 odst. 1 Smlouvy o EU₁
- ◆ **supranacionální právní akt** s možností **přímého účinku** (má sice především doktrinní charakter, ale je i **přímo aplikovatelná**)
- ◆ Je závazná pro **instituce, orgány, úřady a agentury Evropské unie.**
- ◆ **pro členské státy** je zavazující jen v případě, že tyto provádějí právo Evropské unie.

¹ Čl. 6 odst.1 : „Unie uznává práva, svobody a zásady obsažené v Listině základních práv Evropské unie ze dne 7. prosince 2000, ve znění upraveném dne 12. prosince 2007 ve Štrasburku, jež má stejnou právní sílu jako Smlouvy.“

Listina základních práv EU

- ◆ Listina **nesměřuje jen k smlouvám**, ale týká se všech pravomocí Evropské unie:
 - členský stát aplikuje přímo právo Evropské unie,
 - členský stát aplikuje vnitrostátní právo, které obsahuje (implementované) právo Evropské unie
 - členský stát aplikuje právo, které sice nevzniklo v důsledku implementace, ale spadá pod čl. 51 Listiny (např. zásada ne bis in idem)
- ◆ Listina z hlediska jejího dodržování **není** podrobena externí kontrole Soudu pro lidská práva, podléhá však kontrole Soudního dvora EU, jenž naopak k obsahu Úmluvy i Listiny přihlížet musí
- ◆ žádné ustanovení Listiny nesmí být vykládáno jako omezení nebo poškození lidských práv a základních svobod dosažených závaznými akty mezinárodního práva a ústavního práva členských států (čl. 53 Listiny)

Listina základních práv EU

Oblast trestního práva :

- ♦ Právo na lidskou důstojnost (čl. 1)
- ♦ Právo na život (čl. 2)
- ♦ Právo na nedotknutelnost lidské osobnosti (čl. 3)
- ♦ Zákaz mučení a nelidského a ponižujícího zacházení anebo trestu (čl. 4)
- ♦ Zákaz otroctví a nucené práce (čl. 5)
- ♦ Právo na svobodu a bezpečnost (čl. 6)
- ♦ Respektování soukromého a rodinného života (čl. 7)
- ♦ Ochrana osobních údajů (čl. 8)
- ♦ Svoboda myšlení, svědomí a náboženského vyznání (čl. 10)
- ♦ Právo na vlastnictví (čl. 17)
- ♦ Právo na azyl (čl. 18)
- ♦ Ochrana v případě vystěhování, vyhoštění nebo vydání (čl. 19)
- ♦ Rovnost před zákonem (čl. 20)
- ♦ Zákaz diskriminace (čl. 21)
- ♦ Právo na účinné odvolací řízení a nestranný soudní proces (čl. 47)
- ♦ Presumpci nevinny a práva obhajoby (čl. 48)
- ♦ Zásady zákonnosti a přiměřenosti trestů (čl. 49)
- ♦ **Právo nebýt souzen či trestně stíhán dvakrát za stejný trestný čin (čl. 50).**

Rozhodovací praxe Soudního dvora Evropské unie o předběžných otázkách

Soudní dvůr EU

Působnost

- Vrcholný soudní orgán EU (čl. 17 Smlouvy o EU)
- Dbá ve spolupráci s členskými státy na jednotné provádění a výklad práva Unie
- Soudní dvůr, Tribunál (1988) a Soud pro veřejnou službu (2004)

Čl. 267 Smlouvy o fungování EU

- Soudní dvůr Evropské unie má pravomoc rozhodovat o předběžných otázkách týkajících se:
 - a) výkladu Smluv,
 - b) platnosti a výkladu aktů přijatých orgány, institucemi nebo jinými subjekty Unie.

SD EU a Listina základních práv EU

- ◆ Soudní dvůr EU při dosavadním rozhodování o aplikaci Listiny (cca 170 případů) sleduje především **přednost, jednotnost a účinnost unijního práva**, ale také by měl respektovat čl. 4 Smlouvy o EU o sdílení pravomocí Unie a členských států (**ústavní identita-loyalita**).

Význam řízení o předběžné otázce

- Rozsudek ve věci Pupino (2005)
- Rozsudek ve věci Gözütok vs. Brügge (2003)
- Rozsudek ve věci Miraglia (2005)
- Rozsudek ve věci Akerberg Fransson (2010)
- Rozsudek ve věci Melloni (2013)
- Rozsudek ve věci Spasic (2014)...

Projekt evropského veřejného žalobce

Evropský veřejný žalobce v Lisabonské smlouvě (čl. 86 konsolidovaného znění Smlouvy o EU a Smlouvy o fungování EU) :

„Pro boj proti trestným činům poškozujícím nebo ohrožujícím finanční zájmy Unie může Rada zvláštním legislativním postupem formou nařízení vytvořit z Eurojustu Úřad evropského veřejného žalobce. Rada rozhoduje jednomyslně po obdržení souhlasu Evropského parlamentu.“

Ochrana finančních zájmů EU (rozpočtové prostředky – fondy a ochrana měny EURO), boj proti závažné přeshraniční trestné činnosti

Dne 8. června 2017 se členské státy, které se účastní posílené spolupráce za účelem zřízení Úřadu evropského veřejného žalobce, dohodly na právním předpisu, o organizaci a působnosti tohoto EVŽ.

Nařízení Rady Nařízení rady 218/C 418 A/01 Úř. Věstníku ze dne 19.11. 2018 – vyhlášení výběrového řízení na EVŽ

Novela zákona o státním zastupitelství (zák. č. 283/1993 Sb., zakotvující součinnost státního zastupitelství s EVŽ – část 12., § 34b-34g zákona .

Úřad bude spolupracovat s úřadem pro justiční spolupráci (Eurojust) a s Evropským úřadem pro boj proti podvodům (OLAF)

Do iniciativy se zatím zapojilo více jak **20 členských států** včetně České republiky.

Úřad evropského veřejného žalobce by měl začít **fungovat od podzimu r. 2020.**

EVŽ bude vést trestní stíhání pachatelů podvodů proti rozpočtu EU a jiné trestné činy poškozující finanční zájmy Unie.

Podvody s unijními fondy - vždy při škodě nad 100.000 eur (2,7 milionu Kč),

Při škodě mezi 10.000 eur (270.000 Kč) a 100.000 eur může o věc atrahovat

Sídlo Evropského veřejného žalobce bude **v Lucemburku** (zde se bude evidovat, řídit a dohlížet na všechna trestní řízení vedená pověřenými žalobci, čímž by měla být zajištěna jednotná trestní politika.

V každém členském státu bude **pověřený zástupce EVŽ** který bude oprávněn k vedení trestního řízení v souladu s nařízením o zřízení EVŽ a právními předpisy příslušného členského státu.

Děkuji za pozornost.